(ЕДИНАДЕСЕТГОДИШНИНАТА ОТ РОЖДЕНИЕТО НА ПОЕТА)

НЕЗАБРАВИМ ДРУГАР И ЧОВЕК

Преди 11 години поетът на работ та във фабриката на братя Балабанови в село Кочериново Никола Йонков Ванцаров.

Една есенна вечер двамата с него тръгнахме пеш от Благоевград за село Бараково, където учителствувах. Времето беше топло и приятно, вечерта — тиха и спокойна. Вървяхме бавно, разговаряхме се интимно и поставихме началото на една сърдечна и незабравима дружба. На пътя Ванцаров прояви особен интерес към хората в този край, към разгърналото се въздържателно движение и се възхити от смелата борба на жените при проведения референдум за затварянето на кръчмите в село Кочериново. Разбрахме се и начертахме план за бъдещата ни работа. На мен предстои организиране на читалище в село Бараково, а той се зае да работи сред работниците във фабриката. По-късно подехме работата общо. Необходими бяха средства за читалищната библиотека. Ванцаров се зае с организиране и ръководене на любителска театрална трупа, която извърши и голяма просветна работа. Изборът на пиесите беше труден, тъй като за изнасянето на всяка пиеса се искаше разрешение от околийското управление. Със средствата на спектаклите закупувахме изключително прогресивна художествена литература. При подбора на книгите силно впечатление ми направи неговата изключително голяма осведоменост за литературата. За всяка книга даваше оценка. Нямаше книга в каталозите, която да не е чел и да не я познава.

През време на репетициите той правеше дълбок анализ на ролите на всеки поотделно. Въпреки че в трупата имаше опитен човек, той ведната отстъпи ръководството на Ванцаров. Ролите разпределяше правилно, според силите на всекиго. Репетициите бяха истинско удоволствие. Даваше ни и теоретични познания за театралното изкуство. В скоро време Ванцаров израсна като любим ръководител. Обичахме го, уважавахме го всички. При такава другарска и приятна обстановка играхме пиесите: „Наймичка", „Лелята на студента", „Делба", „Опечалени", „Гнил дом", „Целувка пред огледалото". Дейността на любителската ни трупа приключи с подготовката на пиесата „Аз убих", в която Никола Ванцаров играеше централната роля — Той. В пиесата участвуваха братът на поета Борис Ванцаров, тогава ученик, Бойка Ванцарова, Гина Попстефанова и Селяновски. Никола Ванцаров беше вече заподозрян. Понеже пиесата остро бичува войните, околийският управител в последния момент забрани изнасянето ѝ. За късо време Ванцаров организира литературно-музикална вечер с разнообразна програма — седянка, ръченица, хуморески и декламации. Вечерта завърши с голямо веселие и задушевност. Ванцаров стана любимец на всички — на работници и селяни. Салонът се пълнеше с посетители не само от фабриката, а и от селата в Рилското корито. Сказките, които изнасяше, се посрещаха с голям интерес. Всеки искаше да чуе Ванцаров. Когато говореше за трагедията на Лора и Яворов, за голямата му отзивчивост към всяко човешко страдание, за революционната му дейност, за „Душата на морето", за „Шлагер и шлагерна поезия", за поезията, която заблуждава и трови душите на младежите, когато говореше на работнически събрания за правото дело на работническата класа, той пленяваше слушателите. Всички го слушаха със затаен дъх, с внимание и имаха желание да се запознаят и да приказват с него отблизо.

Фабриката стана културен център на прогресивната младеж от Рилското корито. Работниците заживяха с вярата на комуниста Ванцаров — пламенния агитатор и масовик. Той обединяваше прогресивните сили, имуществяваше ги за активна борба. Запознах го с другари от с. Рила. Те често го търсеха във фабриката. Той съ що отиде в с. Рила. Другарите искаха да чуят Ванцаров. Той се отзова на поканата. Сказката беше оповестена. Читалищното помещение се изпълни с хора, но председателят отказа да открие сказката. Наложи се случаен другар да я открие. Ванцаров застана непоколебим и почна да говори за трагедията на Лора и Яворов. Веднага прикова вниманието на посетителите. Той говореше увлекателно, сърдечно, познавайки добре живота на Яворов, основно разучил неговата поезия. Будните рилски младежи останаха възхитени от прекрасно изнесената сказка за Яворов и пожелаха Ванцаров да дойде и друг път.

През 1935 год. аз бях вече учител в родното си село Рила, но поддържах връзките си с Бараково и фабриката. Един съботен ден Ванцаров ми каза, че за следващия ден е свободен и може да изнесе сказка в с. Рила. Беше неделя. Двамата с др. Игнат Ягоридков съобщихме на председателя на читалището, че по желание на младежи от Рила сме замолили Ванцаров да ни изнесе сказката „Шлагер и шлагерна поезия". Председателят на читалището беше същият, който не счете за необходимо да открие първата му сказка. Той добре вече познаваше Ванцаров. Привидно даде съгласието си. В читалията на читалището беше оставил афиши-бланки за беседи, но подбрани само с червеновиолет цвят. Двамата с др. Ягоридков попълнихме темата, часа и името на докладчика. Разлепихме афишите из селото и се разделихме. Настъпи голямо оживление. Очаквахме с нетърпение пристигането на Ванцаров. Не се мина много време и полицаите прибраха всички разлепени афиши из селото. По-късно пристигнаха двама агенти с мотор. Разбрахме, че са дошли за арестуването на Ванцаров. Хората се развълнуваха и явно негодуваха. Отнемане им се възможността да видят отново Ванцаров, да чуят човека, който ясно очертаваше пътя към новия живот. Намерих удобен момент и по телефона от жп гара Рила обадих на близкия наш началник на гара Бараково Стефан Алексиев да преди Ванцаров да не тръгва за Рила. Същата вечер отидох в Бараково при Ванцаров и му разказах всичко, което стана в Рила. Той се замисли и ми каза: „Вие в Рила имате будни и трезви хора, включени във въздържателното движение. С тях ще поведете борба за вземане на ръководството на читалището, за да можем да развием широка просветна работа. Ще използувате всички, които ще могат да ви бъдат полезни за тази задача". Започнахме агитацията и увеличавахме числения състав на членовете на читалището. На следващата година читалищното ръководство беше в ръцете на трезви и прогресивни хора. Ванцаров не беше вече при нас. Поради неговата открита борба и организационна работа като комунист той бе уволнен от фабриката. Ние продължихме борбата. Читалищното ръководство привличаше прогресивните хора и хората на изкуството. На читалищната сцена се изнасяха само подбрани пиеси и сказки все от прогресивни другари, като Сава Гановски, Димитър Братанов и др. Създадохме и местна лектория. През 1938 година читалището ни броеше над 250 отчетени членове. През 1939 год. фашисткият кмет, притежавайки неограничени права, погази всякакъв демократичен ред и с една заповед свали читалищното ръководство и назначи настоятелство на читалището, начело с тогавашния директор на прогимназията. Този акт на фашисткия кмет възмути цялата прогресивна общественост. Властта не беше в състояние да спре разгърналото се антифашистко движение.

Вестта за разстрела на Никола Ванцаров покръсна будната общественост в с. Рила. Закърмена с идеите на Ванцаров, под ръководството на нашата Партия, тя организирано и съзнателно пое пътя към народната свобода.

Кирил А. Попстефанов

Песен

Земята е жива. Тя диша и р
високи дървета, цветя и пше
Като нас горят я копнежи и
жа
като нас и тя с разширени зе
потръпва от първи пролетен
тр
след първата синкава мълния
и чува на птиците дивни кр
как буди с тревога полета и
хъ
когато вихрушки и бури
приве
горите. Земята е пълна с
наде

П.

М

На те

Те са пак пред братоните могили
със забрадки черни...
И мълчат.
Тази пръст свещена е покрила
тяхна кръв,
любов и плът.
Майки, майки с власи посребрели
Майки, майки, тихи и добри!
Где са синовете,
дъщерите бели?
Чакате ги още
до зори.
Те са тук...
Над гроба им цветята
и червените звезди цъфтят.
Даже вечният немирник —
вятърът,
спира за поклон сред път.
Те са тук...
И не е сън, измама —
те лежат зарити под пръстта...
Но не вярваме,
че тях ги няма!
Но не вярваме в смъртта.
Те са живи!...
Вечни със земята
както буйният хайдушки лес.
Те са живи, живи в знамената
в песните,

Последния

На моя —

С дневник влиза учителят в п
с дневник, в който стоят имен
Но това е отдавна познатият
и защо съм със дневник в ръ
щом в очите се смеят сълзи,
щом в лицата усмивките плачат.
Като нежен поток тишината
но минутите скъпи тя влачи
— Този час — пръв за мен —
(тъй нестройно
но преди да сте станали „бив
имената ви искам да чуя отно
... И чета, и чета, и ме пари
и тежи на сърцето олово.
— Вий не сте ученици от дне
вие, скъпи, сте граждани нови
А животът ви чака, животът
вий за полет крилата стегнете,
опознайте земи, небеса, светове
и летете, летете, летете!

Имаше повече от копраля,
като залезе слънцето, и дядо Не
заобикаля из двора. От терасата
гледна, два пъти пътната врата от
ря, пак се върна на терасата,
стоя се и все поглеждаше към
та пред дядо Томовата къща. И
път се е случвало дядо Тома да
лезе по цял ден. Залисан из гр
та, край цветите пъл под асмата,
тискаше с палец тютюна в лу
та си и все пушаше по нещо. Но
чер, щом слънцето опре о бара
лаше на пейката, изваждаше ча